

2. Váha firem pod zahraniční kontrolou v české ekonomice

• **Podíly na výkonech a důchodech stouply v letech 1995-2009 násobně**

Podniky pod zahraniční kontrolou tvoří výrazný segment české ekonomiky, který během let 1995 až 2009 silně posiloval svou váhu na produkci a hrubé přidané hodnotě celého sektoru nefinančních podniků, sektoru finančních institucí i v ekonomice celkem. Jeho podíly na výkonech v ekonomice stouply násobně a stejně tak tomu bylo i v podílech na důchodových charakteristikách jejich činnosti, tj. docilovaných ziscích vyplácených mzdách.

• **V roce 1995 váha firem pod zahraniční kontrolou vesměs pod 10 procenty**

V roce 1995 se podíly firem pod zahraniční kontrolou ze sektoru finančních institucí a nefinančních podniků dohromady podílely na výkonových parametrech české ekonomiky v rozmezí 4 % (v případě podílu na čistém provozním přebytku a smíšeném důchodu za ekonomiku) až 8,6 % (v případě jejich podílu na mezispotřebě).

Už tehdy však byly významné jejich podíly na ziscích v podobě samotného čistého provozního přebytku, tedy zisků jakési „velké“ ekonomiky (smíšený důchod je charakteristikou zachycovanou pouze za sektor domácností, kde je u aktivit živnostníků obtížné oddělit zisk a mzdy). Podíl firem pod zahraniční kontrolou na čistém provozním přebytku v ekonomice tak už v roce 1995 dosahoval 8 %.

• **Nejvíce posilovaly svou váhu firmy pod zahraniční kontrolou v období do roku 2000...**

K největšímu posilování váhy firem pod zahraniční kontrolou docházelo v ekonomice ČR v období 1995-2000, a to zejména v letech 1999 a 2000. Tehdy se procentní podíly zvyšovaly z nízkých základů nejvíce. Důvodem bylo, že ve druhé polovině 90. let ČR přestála měnovou krizí a poté se i vymanila z mělké recese. V roce 1999 už získala důvěru a přitom aktiva nabízená k prodeji zahraničním investorům v atraktivních státních podílech v největších firmách nebo ta, která si vytipovali v jiných oblastech, byla stále levná. To všechno investory lákalo.

• **... s vysokým podílem na mezispotřebě a nižším na hrubé přidané hodnotě jako rysem spíše zpracovatelského charakteru přímých investic v ČR**

Podniky pod zahraniční kontrolou tak mezi roky 1995-2000 zvýšily svůj podíl na produkci v ekonomice ze 7,3 % na 23,3 % a ještě výraznější byl růst jejich podílu na mezispotřebě (z 8,6 % na 27,2 %). Ten už tehdy ukazoval na vyšší míru zpracovatelského charakteru přímých zahraničních investic v České republice (zprivatizována německým kapitálem už tehdy byla Škoda Mladá Boleslav).

Lze to odvodit ze skutečnosti, že na hrubé přidané hodnotě v ekonomice byl podíl firem s převažujícím zahraničním kapitálem podstatně menší než jejich podíl na mezispotřebě. Ten v roce 2000 již přesahoval čtvrtinu (27,2 %), zatímco podíl na hrubé přidané hodnotě byl pouze šestinový (15,3 %). Lze to však zčásti vysvětlit zpracovatelským charakterem investic. Ale také skutečností, že sektor veřejných služeb, kde je přidaná hodnota tvořena především mzdami pracovníků (např. ve školství, zdravotnictví správě státu, aj.) je samozřejmě v úhrnu hrubé přidané hodnoty za ekonomiku započítán. To úroveň tohoto indikátoru za ekonomiku zvyšuje, přičemž produkce a mezispotřeba se týká především sektoru nefinančních podniků. V něm je váha firem pod zahraniční kontrolou vyšší než v ekonomice.

• **V období 2000-2005 stoupla váha cizích firem v ekonomice ČR na zhruba třetinu**

V období 2000-2005 váha firem pod zahraniční kontrolou dále rostla, nikoli už však tak výrazně jako v předchozích pěti letech. V produkci se zvýšila z necelé čtvrtiny na více než třetinu (34,8 %), u mezispotřeby ještě nepatrně více, na téměř dvě pětiny (+39,7 %). Zaostávání u hrubé přidané hodnoty se potvrdilo, i když i zde se podíl zahraničních firem v ČR na její celkové výši v ekonomice přiblížil čtvrtině (23,7 %). Je to patrné z tabulky 1.

Tabulka 1: Váha firem pod zahraniční kontrolou v české ekonomice (podíly finančních a nefinančních podniků pod zahraniční kontrolou na hodnotách za ekonomiku ČR, v %)

	1995	2000	2005	2008	2009
Produkce	7,3	23,3	34,8	42,7	42,5

Mezispotřeba	8,6	27,2	39,7	47,8	47,7
Hrubá přidaná hodnota	4,8	15,3	23,7	30,3	30,6
Mzdy a platy	5,5	17,2	26,7	33,3	30,0
Zisky (ČPP*)	8,0	37,8	48,8	56,1	60,0
Zisky (ČPP + SD *)	4,0	21,0	30,3	37,5	38,8

* Čistý provozní přebytek

** Čistý provozní přebytek a smíšený důchod propočty

Pramen: ČÚ, vlastní

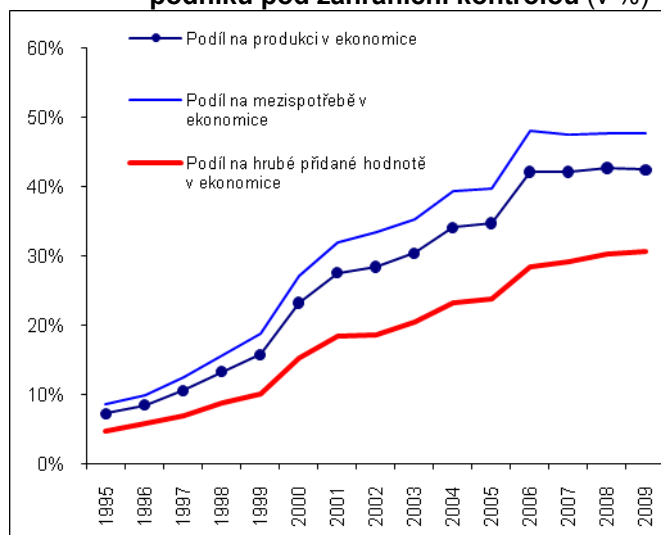
• **Zesílily vývozy, podstatně rychleji však dovozy zahraničních firem v ČR...**

Po roce 2000 se také objevil nový fenomén zasahující přes firmy přímých investorů českou ekonomiku i ve sféře obchodu se zahraničím. Cizí firmy v ČR se začaly výrazně exportně profilovat. Plynulo to jednak ze skutečnosti, že v některých exportních odvětvích se již zahraniční kapitál etabloval (automobilový průmysl), v jiných docházelo v tomto směru k přípravě.

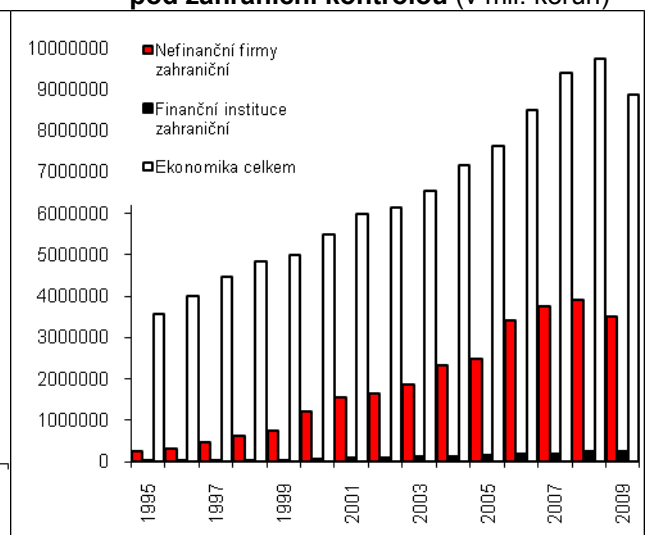
• **... především investičního charakteru**

Zároveň mohutně dovozy investičního charakteru, kdy přímí investoři vybavovali své nově získané výrobní kapacity stroji, byly v té době příčinou výrazného schodku v obchodu se zahraničím. Nebyl však rizikem pro vnější rovnováhu české ekonomiky právě proto, že šlo převážně o dovozy investiční, nikoli dovozy pro spotřebu.

Graf č. 7 Vývoj podílů finančních a nefinančních podniků pod zahraniční kontrolou (v %)

Graf č. 8 Produkce finančních a nefin. podniků pod zahraniční kontrolou (v mil. korun)

Pramen: ČSÚ

• **Posilování podílů i za konjunktury**

V období relativně dlouhé ekonomické konjunktury v České republice, během níž výrazně konvergoval k průměrné úrovni hospodářské a měnové unie v Evropě, docházelo opět ke zvětšování váhy firem pod zahraniční kontrolou v celé ekonomice, zejména však v sektoru nefinančních podniků.

• **Produkce firem pod zahraniční kontrolou se zvýšila za roky 2005-2008 o 157 % na 4,156 bil. korun...**

Zatímco v roce 2005 činila produkce zahraničních firem ve finančním a nefinančním sektoru 2,646 bil. korun - s jednoznačnou převahou produkce firem nefinančních s 2,485 bil. korun, plynoucí z charakteru daného sektoru -, během silného hospodářského růstu v ČR stoupla v roce 2008 na 4,156 mld. korun.

Mezispotřeba firem pod zahraniční kontrolou stoupla za roky 2005-2008 o více než bilion (1085,8 mld. korun) a tyto firmy tak použily na svou produkci výrobní spotřebu ve výši 2,991 bil. korun.

• **...s růstem rychlejším než za ekonomiku jako celek zejména u hrubé přidané**

Za pouhé tři roky tak vzrostla produkce těchto firem 1,57krát a v ekonomice ČR jako celku pouze 1,28krát. U mezispotřeby byla tato růstová proporce podobná (+157 % proti +130 % za ekonomiku jako celek). Dokonce i u hrubé přidané hodnoty byl u firem pod zahraniční kontrolou zaznamenán růst srovnatelný s růstem produkce a mezispotřeby, což se v úhrnu za ekonomiku ČR říci nedalo. U ní byl růst přidané

hodnoty

hodnoty v období 2005-2008 pomalejší (+123,5 %) než v úhrnu u finančních a nefinančních podniků pod zahraniční kontrolou.

Lze to přičíst velmi vysokým ziskům typickým zejména pro firmy pod zahraniční kontrolou, přičemž mzdový růst v ekonomice vč. veřejného sektoru byl i přes velmi významná meziroční nominální zvyšování tak prudký, jako tomu bylo u dynamiky zisků měřených čistým provozním přebytkem.

- **Úměrně růstům stoupaly i podíly na hodnotách za ekonomiku jako celek...**

V roce 2008 stoupl podíl firem pod zahraniční kontrolou podnikajících v nefinančních i nefinančním sektoru na 42,7 % produkce ekonomiky jako celku a na 47,8 % v případě mezispotřeby. Bylo tomu tak především po skoku v roce 2006, kdy podíl firem pod zahraniční kontrolou na produkci vzrostl o 7,3 p.b. a u mezispotřeby dokonce o 8,4 p.b. Zvýšení podílu u hrubé přidané hodnoty bylo v tomto roce ve srovnání s produkcí a mezispotřebou výrazně mírnější (+4,8 p.b.).

- **... s největšími přírůstky v roce 2006**

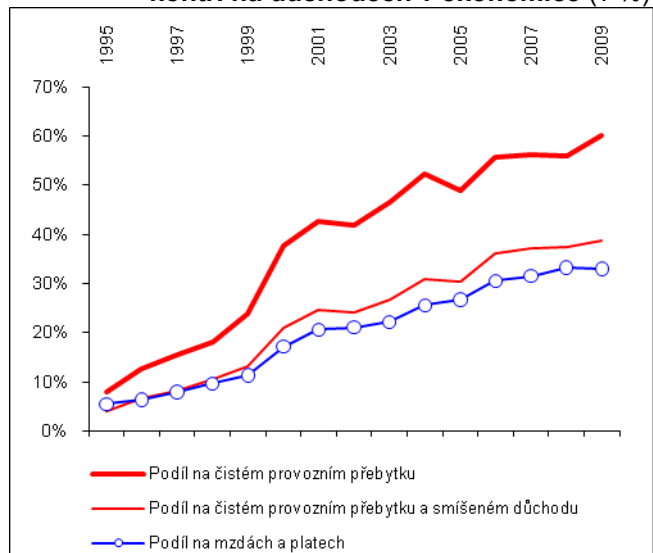
Z toho lze soudit na dvě věci: jednak že rok 2006 byl vrcholným rokem ekonomické konjunktury v ČR, což bylo do značné míry zásluhou firem pod zahraniční kontrolou. Dále pak, že do jisté míry přepracovací charakter přímých zahraničních investic v ČR byl patrný zejména právě v roce 2006, kdy jejich podíl na hrubé přidané hodnotě meziročně stoupl podstatně méně než podíly na produkci a mezispotřebě.

- **Podíly firem pod zahraniční kontrolou na HPH za ekonomiku jako celek se zvýšily z 24 % v roce 2005 na 30 % v roce 2008**

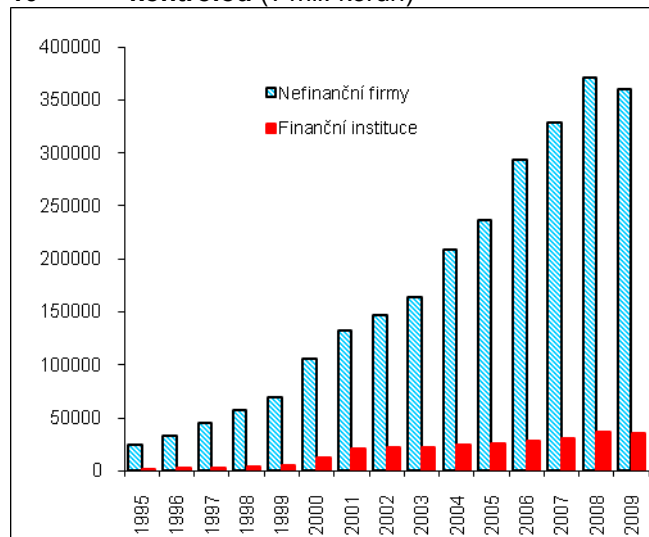
I v roce 2008 - který byl zasažen poklesem způsobeným prudkým propadem zahraniční poptávky až teprve v posledním čtvrtletí -, ještě růst podílů firem pod zahraniční kontrolou na české ekonomice pokračoval. Po meziroční stagnaci jejich proporce na produkci z roku 2007 (42,2 %) se jejich podíl nepatrně zvýšil (42,7 %). V mezispotřebě se po snížení podílu v roce 2007 (47,4 %) rovněž v roce 2008 objevilo zvýšení.

Podíl finančních a nefinančních zahraničních firem na hrubé přidané hodnotě v ekonomice ČR rostl v letech 2005-2008 plynule. Stoupl z 23,7 % v roce 2005 na 30,3 % v roce 2008. Tyto firmy vytvořily hrubou přidanou hodnotu ve výši 1,165 bil. korun, v celé české ekonomice v roce 2008 činila 3,848 bil. korun.

Graf č. 9 Podíly fin. a nefin. firem pod zahraniční kontr. na důchodech v ekonomice (v %)

Graf č. 10 Objem mezd firem pod zahraniční kontrolou (v mil. korun)

Pramen: ČSÚ

- **Vysoká ziskovost firem pod zahraniční kontrolou**

Výrazně vysoká je ziskovost firem pod zahraniční kontrolou v ČR. Polovinu všech zisků v ekonomice převýšil tento segment již v roce 2004 (graf 9), kdy se na ziscích v podobě čistého provozního přebytku za celou ČR (5,286 bil. korun) podílely finanční a nefinanční firmy pod zahraniční kontrolou z 52,3 % (2,764 bil. korun).

- **Pokles v krizovém roce**

Růst zisků finančních institucí i v krizovém roce 2009 (+11,6 mld. korun) proti roku 2008 způsobil, že jejich propad za celý segment firem pod zahraniční kontrolou nebyl

2009 jen mírný

tak hluboký (-15,4 mld. korun). Nefinanční podniky pod zahraniční kontrolou byly krizí zasaženy pokud jde o výši vytvořených zisků tvrději (-27,1 mld. korun).

Ovšem prudký propad zisků českých (tzv. soukromých národních) národních firem způsobil, že v ekonomice jako celku se čistý provozní přebytek v roce 2009 snížil proti roku 2008 o 79,1 mld. korun.

• Podíl na čistém provozním přebytku třípětinový, vč. smíšeného důchodu se blíží dvěma pětinaám zisků v ekonomice

Podíl firem pod zahraniční kontrolou na zisku v podobě čistého provozního přebytku v české ekonomice stoupl z 8 % v roce 1995 na 60 % v roce 2009. Podobně jako tomu bylo u výkonových charakteristik, i zde došlo k největšímu přírůstku ve druhé polovině 90. let (na 37,8 % v roce 2000). Lze to přičíst nízkému základu, jak již bylo zmíněno výše, a také silné privatizační vlně právě v letech 1999 a 2000.

Pokud kromě čistého provozního přebytku zahrneme do zisků i tzv. smíšený důchod, se zisky živnostníků řazených do sektoru domácností, pak se firmy pod zahraniční kontrolou podílely na takto definovaných ziscích v ekonomice v roce 2009 necelými dvěma pětinaami (38,8 %). Také zde došlo k výraznému růstu za zmíněných patnáct let, neboť v roce 1995 činil podíl firem pod zahraniční kontrolou pouhá 4 %.

• Nižší podíl mezd, vysoká produktivita

Relativně nízký podíl mezd firem pod zahraniční kontrolou v ČR (graf 7) je dán proporcí veřejného sektoru na celkových vyplacených mzdách a platech v ekonomice. Ve srovnání s podílem zisků však je patrná i vysoká produktivita firem pod zahraniční kontrolou, neboť s nižším podílem mezd vytváří vyšší podíly na produkci a hrubé přidané hodnotě v ekonomice.

• Třetinový oddíl na mzdách v ekonomice

V roce 1995 vyplácely firmy pod zahraniční kontrolou jen 5,5 % objemu všech mezd a platů v ekonomice, v roce 2000 pak 17,2 %. Během dalších let pak stoupl tento objem až na třetinu v roce 2009 a proti roku 2008 zaznamenal pokles daný krizí, a to ve výši 0,3 % zmíněného podílu.